

Zarys polityki klimatycznej Gminy Raciechowice

Raciechowice – Kraków -Poznań
2006

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Informacje ogólne o Gminie Raciechowice.....	4
2.1. Podstawowa charakterystyka gminy Raciechowice:.....	4
2.2. Infrastruktura.....	5
2.3. Przemysł.....	6
3. Analiza otoczenia.....	7
3.1. Podstawa prawna działań w zakresie ochrony klimatu.....	7
3.2. Obligatoryjne działania własne gmin w zakresie ochrony klimatu.....	8
3.3. Polityka klimatyczna w dokumentach strategicznych gminy Raciechowice.....	9
4. Kreowanie polityki klimatycznej w oparciu o Web Tool.....	11
4.1. Warsztaty w ramach projektu Europejskie Menu Klimatyczne w gminie Raciechowice.....	11
5. Zarys polityki klimatycznej gminy Raciechowice.....	12
5.1. Analiza danych otrzymanych w toku warsztatów Europejskie Menu Klimatyczne.....	12
5.2. Analiza możliwych kierunków rozwoju polityki klimatycznej.....	13
5.3. Zarys polityki klimatycznej gminy Raciechowice.....	16
5.4. Dalsze wskazówki dla zespołu projektowego.....	18
6. Podsumowanie i wnioski.....	19

1. Wstęp.

Rewolucja przemysłowa, która dokonała się w okresie ostatnich 150 lat, nie dokonałaby się bez rewolucji w sektorze energetycznym. Masowa produkcja energii oraz rozwój technologii jej przesyłania pozwolił wielu państwom na znaczący rozwój gospodarczy. Dla wielu sektorów przemysłu właśnie paliwa kopalne: węgiel kamienny i brunatny, ropa naftowa i gaz, ze względu na wydobycie i przetwarzanie stały się najbardziej optymalnymi surowcami energetycznymi. Dopiero kryzys energetyczny lat 70-tych zwrócił uwagę państw rozwijających się na problem kurczących się zasobów nośników energii i zmian klimatycznych, które wystąpiły w wyniku emisji znacznej ilości gazów cieplarnianych do otaczającej nas atmosfery. Od lat 70-tych prowadzone są intensywne badania mające na celu określenie wpływu emisji gazów cieplarnianych do atmosfery. Dziś naukowcy są zgodni, co do faktu rzeczywistego wpływu emisji gazów cieplarnianych na ocieplenie klimatu oraz tego, że obecnie eksploatowane złoża paliw kopalnych wyczerpią się w ciągu kilku następnych dekad. Równocześnie od lat 70 – tych trwają intensywne prace mające na celu zwiększenia ilości energii pozyskiwanej ze źródeł odnawialnych. Intensywnie rozwija się technologie ujarzemia energii słonecznej, wiatrowej, geotermalnej, spadku wód, prądów morskich czy energii biomasy.

Spółeczność międzynarodowa już od dłuższego czasu, w aktywny sposób stara się zapobiegać zmianom klimatu. Podczas międzynarodowej konferencji w Rio de Janeiro, która odbyła się w 1992 roku ratyfikowano Ramową Konwencję Narodów Zjednoczonych w sprawie Zmian Klimatu (Dz. U z 1996r. Nr 53, poz. 238). Dokument ten oraz uzupełniający go Protokół z Kioto, stawiają przed społecznością międzynarodową ambitne zadania, mające na celu redukcję emisji gazów cieplarnianych o 5% w stosunku do roku bazowego 1990. Założona przez Protokół z Kioto redukcja emisji gazów cieplarnianych ma zostać uzyskana w latach 2008 – 2012. W myśl przyjętych strategii, gospodarka narodowa poszczególnych krajów ratyfikujących Protokół, w obliczu topniejących zasobów paliw kopalnych, powinna być oparta na zasadach zrównoważonego rozwoju. Tak, aby zasoby naszej planety mogły posłużyć tym, którzy przyjdą po nas, a nasz dzisiejszy rozwój nie miał negatywnego wpływu na środowisko życia nas i przyszłych pokoleń.

Traktat klimatyczny oraz Protokół z Kioto wskazują rządów państw sygnatariuszy wiele nowych, ciekawych mechanizmów zmniejszania emisji gazów cieplarnianych do zadeklarowanych wcześniej poziomów. Skuteczną realizację postanowień Protokołu upatrywano w zaangażowaniu przedsiębiorstw z sektorów: energetyki, przemysłu, transportu oraz budownictwa. Jednakże, aby zaplanowane działania zakończyły się powodzeniem, do procesu należy włączyć także jak najszerszą rzeszę obywateli. W tym celu należało zaproponować projekty, których realizacja umożliwi wszystkim obywatelom udział w ograniczaniu emisji gazów cieplarnianych. Aby zapewnić skuteczność założeń Konwencji w jej trakcie przyjęto również inny dokument – Agendę 21. Agenda 21 stanowi zbiór zaleceń i wytycznych działań, które powinny być podejmowane na przełomie XX i XXI wieku w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju. Wskazano w niej także konieczność działań na poziomie społeczności lokalnych oraz organizacji pozarządowych.

Jednym z wielu narzędzi, zaproponowanym gminom jest Europejskie Menu Klimatyczne. Zostało ono opracowane w ramach europejskiego programu Altener. Głównym celem Europejskiego Menu Klimatycznego jest wsparcie gmin w tworzeniu Lokalnej Polityki

Klimatycznej. Działanie w myśl zasady: myśl globalnie – działaj lokalnie, powinno być motorem działań dla wielu grup społecznych. Bowiem szereg wielu drobnych działań może przynieść niejednokrotnie większe korzyści niż duże, ale pojedyncze akcje. Wartością dodaną tych drobnych projektów jest też fakt, iż włączona w nie społeczność lokalna angażując się w różnorodne działania nabiera przekonania o swojej użyteczności i wpływie na otoczenie społeczne. Europejskie Menu Klimatyczne zostało opracowane w ramach programu ALTENER. W 2001 roku zostało włączone przez holenderski parlament do narodowej strategii ochrony klimatu. Narzędzie to wykorzystano już ponad 250 gmin holenderskich oraz kilka gmin i powiatów z terenu Niemiec, Anglii oraz Francji. Projekt zrealizowano także w 5 gminach wielkopolski, w tym w 3 z nich we współpracy z holenderskimi gminami partnerskimi.

Działania lokalnych zespołów projektowych pozwoliły na dokonanie szczegółowej diagnozy stanu istniejącego realizacji polityki klimatycznej w gminach oraz wskazały na kierunki dalszych działań. Niniejsze opracowanie stanowi zarys polityki klimatycznej małopolskiej Gminy Raciechowice. Przygotowane zostało w ramach realizacji projektu: „Wzorcowe partnerstwo lokalne na rzecz zrównoważonego rozwoju energetycznego”.

2. Informacje ogólne o Gminie Raciechowice.

2.1. Podstawowa charakterystyka gminy Raciechowice:

Gmina Raciechowice jest położona na pograniczu Beskidu Wielickiego i Beskidu Wyspowego. Administracyjnie gmina Raciechowice wchodzi w skład województwa małopolskiego oraz powiatu myślenickiego. Gmina Raciechowice jest gminą o charakterze wiejskim. W jej skład wchodzi 15 sołectw: Bojańczyce, Czaśław, Dąbie, Gruszów, Kawec, Kwapinka, Komorniki, Krzesławice, Krzyworzeka, Mierzeń, Poznachowice Górne, Raciechowice, Sawa, Zegartowice, Żerostawice. Liczba mieszkańców (stan na dzień 31 grudnia 2005r.) wynosiła 6092 osoby.

Gmina Raciechowice leży na pograniczu dwóch mezoregionów fizyczno-geograficznych: Pogórza Wielickiego i Beskidu Wyspowego, na granicy dwóch makroregionów: Pogórza Zachodniobeskidzkiego i Beskidu Zachodniego. Powierzchnia gminy wynosi 61 km². Aż 64% powierzchni gminy (38,85 km²) stanowią użytki rolne, 28% stanowią lasy i zadrzewienia (16,94 km²), tylko 5% to grunty zurbanizowane i zabudowane (3,15 km²), 2,4% to nieużytki (1,66 km²) oraz 0,6% to wody (0,4 km²).

Roczna średnia temperatura waha się w zakresie 6 – 8 °C, natomiast średnie opady w półroczu zimowym wynoszą 800mm, a w półroczu letnim 1000mm. Klimat Beskidów charakteryzuje się dużymi wahaniami temperatury. Półrocze letnie jest znacznie bardziej deszczowe, wiosna jest późna, a lato niezbyt upalne.

2.2. Infrastruktura.

2.2.1. Infrastruktura drogowa i kolejowa.

Gmina Raciechowice leży na skrzyżowaniu dwóch szlaków komunikacyjnych. Na kierunku północ – południe gminę przecina trakt Dobczyce – Kasina Wielka, natomiast na kierunku zachód – wschód biegnie trakt Czaśław – Łapanów. Raciechowice leżą w odległości 35 km od stolicy regionu Krakowa oraz 20 km od siedziby powiatu Myślenic. Długość sieci drogowej na terenie gminy wynosi 106,9 km, z czego: 5,285 km to drogi wojewódzkie; 43,315 km to drogi powiatowe, a 58,3 km to drogi gminne. Przez teren gminy nie przebiegają linie kolejowe. Najbliższe stacje kolejowe znajdują się w miejscowościach: Wieliczka, Dobra i Tymbark.

2.2.2. Infrastruktura energetyczna.

Cały obszar gminy Raciechowice jest objęty siecią niskiego i średniego napięcia. Gmina zaopatrywana jest w energię elektryczną ze stacji 110/SN położonych poza jej granicami, dzięki lokalnym stacjom transformatorowym 15/0,4 kV. Na terenie gminy funkcjonują 34 stacje napowietrzne, słupowe, o łącznej mocy 2,38 MVA.

2.2.3. Infrastruktura ciepła.

Na terenie gminy Raciechowice nie wybudowano dotychczas zbiorczej sieci ciepłej. Wszystkie obiekty użyteczności publicznej oraz budownictwo mieszkaniowe jest wyposażone w indywidualne źródła ciepła. System ten opiera się w znacznej mierze na paliwach kopalnych, z których w gospodarstwach domowych najczęściej wykorzystywany jest węgiel kamienny, natomiast budynki użyteczności publicznej zaopatrywane są w ciepło dzięki spalaniu oleju opałowego. Bardzo korzystną tendencją jest stopniowe przechodzenie, zwłaszcza w sektorze budownictwa indywidualnego, na odnawialne źródło energii ciepłej, jakim jest biomasa. Innym niezwykle korzystnym zjawiskiem jest ograniczanie ilości zanieczyszczeń pyłowych dzięki zmianie tradycyjnych kotłów na paliwa stałe, kotłami na olej opałowy. W chwili obecnej już wszystkie budynki użyteczności publicznej są wyposażone w palniki olejowe, a niektóre najnowocześniejsze instalacje w budynkach szkolnych będą wyposażone także w kolektory słoneczne do przygotowywania ciepłej wody użytkowej. Montaż kolektorów pozwoli nie tylko zmniejszyć zużycie oleju opałowego w eksploatowanych budynkach (zmniejszenie kosztów eksploatacji - dodatkowym atutem inwestycji), ale i poprawić jakość powietrza i zmniejszyć emisję gazów cieplarnianych. Na terenie gminy nie występuje sieć gazowa. Niewielka część gospodarstw, graniczących bezpośrednio z sąsiednimi gminami, przyłączona jest do sieci gazowej tych gmin. Stanowią one jedynie 2,4% całkowitej ilości gospodarstw. Mimo tworzonych uprzednio planów gazyfikacji gminy Raciechowice, inwestycja ta nie doszła do skutku. Rosnące ceny gazu, robót instalacyjnych i ziemnych oraz materiałów, stawiają tego typu inwestycje pod coraz większym znakiem zapytania. Zwłaszcza na terenach o niskiej intensywności zabudowy oraz małej ilości użytkowników gazu przypadających na 1 km rurociągu, inwestycje te cechuje niska opłacalność.

2.2.4. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna.

Na obszarze gminy Raciechowice eksploatowanych jest 65 km sieci wodociągowej oraz jedynie 3,5 km sieci kanalizacyjnej. Gminny wodociąg zaopatruje 660 gospodarstw

domowych, co stanowi jedynie 34% ogółu gospodarstw domowych. Stan techniczny sieci wodociągowo – kanalizacyjnej jest bardzo dobry i dobry. Jedynie 61 gospodarstw domowych z centrum Raciechowic przyłączonych jest do sieci kanalizacyjnej oraz oczyszczalni ścieków typu OSA 3/250. Oczyszczone ścieki są następnie odprowadzane do potoku Przywodnica należącego do zlewni Krzyworzeki. Pozostałe gospodarstwa wyposażone są w szczelne zbiorniki bezodpływowe. Na terenie gminy eksploatowane są także 3 przydomowe oczyszczalnie ścieków.

2.2.5. Gospodarka odpadami.

Już od 1996 roku gmina Raciechowice, jako jedna z pierwszych w Polsce, objęta systemem selektywnej zbiórki odpadów wszystkie gospodarstwa domowe z terenu gminy. Zaproponowano system oparty na pięciu różnokolorowych workach. Selektywnie zbiera się: szkło białe, szkło kolorowe, plastiki i tworzywa sztuczne, złom oraz inne odpady bytowo - gospodarcze. Szczegółowa analiza gospodarowania odpadami w gminie Raciechowice, przedstawiona w Programie Gospodarki Odpadami, wskazuje na wysoki, bo aż 43% stopień odzysku odpadów do ponownego zagospodarowania. Niewątpliwie jest to zasługa objęcia wszystkich gospodarstw domowych selektywną zbiórką odpadów u źródła. Określona jednakże przy użyciu metody wskaźnikowej prawdopodobna ilość powstających w gminie odpadów jest znacznie wyższa. Część odpadów, jest zapewne zagospodarowana we własnym zakresie przez mieszkańców. Brak sieci ciepłowniczej na terenie gminy oraz rozproszona zabudowa zagrodowa z wieloma indywidualnymi źródłami ciepła jest powodem, dla którego część odpadów (papier, drewno oraz tworzywa sztuczne) jest spalana w przydomowych nisko efektywnych kotłach na paliwa stałe. Sytuacja ta stwarza zagrożenie dla stanu powietrza w regionie. Rolniczy charakter gminy Raciechowice umożliwia zagospodarowanie odpadów ulegających biodegradacji poprzez kompostowanie lub przetworzenie na paszę dla zwierząt gospodarskich.

Gromadzone na terenie gminy odpady, są kierowane do dalszego zagospodarowania. Odpady, dla których nie znaleziono sposobu innego sposobu wykorzystania są wywożone przez koncesjonowanych przewoźników na tereny składowisk znajdujących się poza terenem gminy Raciechowice.

2.3. Przemysł

2.3.1. Informacja na temat funkcjonujących na terenie gminy Raciechowice zakładów przemysłowych.

Na terenie gminy Raciechowice nie znajdują się żadne zakłady przemysłowe mogące w znaczący sposób wpłynąć negatywnie na stan środowiska, a w szczególności jakości powietrza. Dominuje przemysł rolno – spożywczy, rzemiosło oraz drobny handel i usługi.

Zakłady, instytucje, obiekty	Liczba
Zakłady przemysłowe	-
Rzemiosło	ok. 30
Handel i usługi	ok. 45
Obiekty użyteczności publicznej (szkoły wraz z liczbą uczniów)	13 5 szkół, 907 uczniów

Niewątpliwą zaletą gminy jest duży areal sadów. Aż ponad 770 ha gminy stanowią sady. Zadrzewienia oraz sady, oprócz niewątpliwych walorów estetycznych oraz korzystnego wpływu na lokalny mikroklimat, umożliwiają pozyskiwanie znaczących ilości biomasy, którą można wykorzystać na cele grzewcze. Na cele grzewcze wykorzystać można również odpady z funkcjonujących dwóch tartaków.

Jak już wspomniano, na terenie gminy Raciechowice, nie eksploatuje się lokalnej, zawodowej ciepłowni. Negatywny wpływ na stan czystości powietrza na terenie gminy oraz stan klimatu mogą mieć jedynie: zakłady kamieniarskie, zakład produkujący materiały budowlane oraz indywidualne kotłownie na paliwo stałe o niskiej sprawności.

3. Analiza otoczenia.

3.1. Podstawa prawna działań w zakresie ochrony klimatu.

Polityka klimatyczna Polski przyjęta przez Radę Ministrów dnia 4 listopada 2003r. wymienia dokumenty planistyczne i strategiczne oraz wytycza ramy prawne dla działań w zakresie ochrony klimatu. Do najważniejszych z nich należą:

- **II Polityka ekologiczna państwa** - dokument ten jako jeden z podstawowych celów wyznacza kierunki działań prowadzących do zmniejszenia energochłonności gospodarki oraz określa priorytety w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii;
- **Polityka ekologiczna Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010** - nawiązuje do priorytetowych kierunków działania określonych w przyjętym VI Programie działań Unii Europejskiej w dziedzinie środowiska.
- **Polska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju** – dokument stanowi uszczegółowienie zapisu art. 5. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Jednym z celów Strategii wskazano konieczność sukcesywnego eliminowania działań gospodarczych szkodliwych dla środowiska i zdrowia ludzi, promowanie sposobów gospodarowania przyjaznych środowisku, zmiana modelu produkcji i modelu konsumpcji oraz przywracanie środowiska do właściwego stanu wszędzie tam, gdzie nastąpiło naruszenie równowagi przyrodniczej..
- **Założenia polityki energetycznej Polski do 2020 roku** - nadrzędny cel zdefiniowano, jako dbałość o bezpieczeństwo energetyczne kraju, dążność do poprawy konkurencyjności krajowych podmiotów gospodarczych oraz ich produktów i usług, w kraju i za granicą oraz troskę o właściwą ochronę środowiska przyrodniczego, w tym przypadku w aspekcie minimalizacji negatywnego wpływu energetyki.
- **Strategia rozwoju energetyki odnawialnej** - zakłada wzrost udziału energii ze źródeł odnawialnych w bilansie paliwowo-energetycznym kraju do 7,5 % w 2010 r. i do 14 % w 2020 r., w strukturze zużycia nośników pierwotnych.
- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.** - Prawo ochrony środowiska;
- **Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r.** - Prawo energetyczne;

- **Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r.** o wspieraniu przedsięwzięć termomodernizacyjnych;
- **Ustawa z dnia 28 września 1991 r.** o lasach;
- **Ustawa z dnia 8 czerwca 2001r.** o przeznaczeniu gruntów rolnych do zalesienia;
- **Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001r.** o odpadach.

Głównymi celami Polityki klimatycznej Polski są m.in. wypełnienie postanowień protokołu z Kioto oraz spełnienie wymogów Traktatu Akcesyjnego UE. Szczegółowe zadania, mające na celu wypełnienie przyjętych celów, które zostały zaproponowane w Polityce klimatycznej Polski, koncentrują się na:

- poprawie wykorzystania energii;
- zwiększaniu zasobów leśnych i glebowych kraju;
- racjonalizacji wykorzystania surowców i produktów przemysłu;
- racjonalizacji zagospodarowania odpadów.

W związku z tym, iż zagadnienia związane z ochroną klimatu są dziedziną interdyscyplinarną, konieczna jest współpraca na rzecz aktywnego kreowania polityki klimatycznej nie tylko na poziomie ministerstwa środowiska, ale i ministerstw: gospodarki, rolnictwa, transportu i budownictwa. Aktywna polityka klimatyczna to nie tylko działania na poziomie znaczących zakładów przemysłowych, ale i możliwość podejmowania szeregu innych przedsięwzięć w pozostałych sektorach. Mając na uwadze fakt, iż ok. 40% energii w naszej gospodarce narodowej zużywa sektor mieszkaniowy, z czego aż 80% na ogrzewanie, można śmiało stwierdzić, że systemowe działania już na poziomie gmin mogą w znaczny sposób wpłynąć na stan klimatu w skali globu ilość emitowanych gazów cieplarnianych.

Gmina poprzez systemowe zmiany w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w innych dokumentach prawa miejscowego, może wywierać istotny wpływ na kierunek rozwoju lokalnego budownictwa, systemu transportowego, lokalnego przemysłu. Jak dotychczas, polskie prawo nie nakazuje tworzenia lokalnej polityki klimatycznej na najniższym poziomie władzy samorządowej. Zadania te znajdują jednak swoje miejsce w innych obowiązkowych dokumentach planistycznych i strategicznych.

3.2. Obligatoryjne działania własne gmin w zakresie ochrony klimatu.

Zagadnienia ochrony powietrza atmosferycznego oraz klimatu zostały zawarte w szeregu ustaw, m.in. w:

- Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2001r. Nr 62, poz. 627, z późn. zm.) – reguluje m.in.: zagadnienia związane z posiadaniem planów ochrony środowiska, w których zagadnienia związane z ochroną powietrza i klimatu powinny znaleźć swoje miejsce; reguluje zagadnienia związane z wydawaniem uprawnień do emisji zanieczyszczeń do atmosfery, reguluje sprawę przygotowania programów ochrony środowiska; konieczność wnoszenia przez podmioty gospodarcze opłat lub kar z tytułu gospodarczego korzystania ze środowiska.
- Ustawie z dnia 18 grudnia 1998r. o wspieraniu przedsięwzięć termomodernizacyjnych (Dz. U. z 1998r. Nr 162, poz. 1121, z późn. zm.) – ma na

celu zmniejszenie zużycia energii na ogrzewanie budynków w okresie grzewczym oraz przygotowanie ciepłej wody użytkowej; reguluje zasady wspierania przedsięwzięć termomodernizacyjnych ze środków Banku Gospodarstwa Krajowego.

- Ustawie z dnia 10 kwietnia 1997r. Prawo energetyczne (Dz. U. z 1997r. Nr 54, poz. 348, z późn. zm.) – reguluje sprawy związane z przygotowaniem przez gminy projektów założeń zaopatrzenie w ciepło, energię elektryczną oraz paliwa gazowe; ustawa kładzie też nacisk na wykorzystanie odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie energii, jest to szansą dla gmin, które w kooperacji np.: z przedsiębiorstwami energetycznymi wytwarzać będą na swoim terenie energię ze źródeł odnawialnych.
- Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001r. o odpadach (Dz. U. z 2001r. Nr 62, poz. 628, z późn. zm.) – reguluje m.in.: gospodarkę odpadami ulegającymi biodegradacji, nakazuje selektywną zbiórkę odpadów, ograniczanie deponowania tych odpadów w masie składowiska, wszystko celem zmniejszenia beztlenowego rozkładu odpadów i emisji metanu do atmosfery z pominięciem jego energetycznego wykorzystania; określa warunki, które należy spełnić planując realizację spalarni odpadów komunalnych.

Zbiór innych ustaw nakłada na gminy szereg innych obowiązków, pośrednio związanych z ochroną powietrza i klimatu w gminie. Ustawodawca nie nałożył na gminy dodatkowego obowiązku tworzenia strategii ochrony klimatu na poziomie lokalnym.

3.3. Polityka klimatyczna w dokumentach strategicznych gminy Raciechowice.

Rozwój gminy Raciechowice następuje w oparciu o uwarunkowania środowiskowe i gospodarcze. Już od połowy lat 90 – tych władze, przedstawiciele przedsiębiorstw oraz mieszkańcy prowadzą intensywną debatę nad kierunkami rozwoju gminy Raciechowice. Pierwszym wypracowanym wspólnie dokumentem był Raport z sesji strategicznej nt. społeczno – gospodarczego rozwoju gminy Raciechowice. Nadzwyczajna sesja odbyła się w dniach 2 i 9 grudnia 1995r. W obradach udział wzięli przedstawiciele:

- Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie;
- Urzędu Rejonowego w Myślenicach;
- Rejonowego Urzędu Pracy w Myślenicach;
- Rady Gminy Raciechowice;
- Urzędu Gminy w Raciechowicach;
- Krakowskich uczelni;
- lokalnych przedsiębiorstw działających w rejonie;
- innych instytucji i stowarzyszeń społecznych.

Podczas dwóch dni obrad w grupach roboczych, przeprowadzono analizę SWOT gminy oraz jej otoczenia. Wypracowano treść misji gminy Raciechowice w brzmieniu: „Gmina zamożna poprzez rozwój sadownictwa, z hodowlą bydła, przetwórstwem i agroturystyką”. Analiza SWOT wykazała pierwszorzędne oraz drugorzędne cele strategiczne gminy:

- o Poprawa i rozbudowa infrastruktury komunalnej i technicznej;
- o Stworzenie inkubatora przedsiębiorczości;
- o Rozwój nowoczesnego sadownictwa i związanego z nim przetwórstwa;
- o Opracowanie i realizacja programu promocji gminy oraz powołanie instytucji „rozwojowej”;
- o Tworzenie warunków dla rozwoju agroturystyki;
- o Przygotowanie ofert inwestycyjnych dla usług, produkcji i budownictwa;
- o Podtrzymanie tradycji hodowli i rozwój związanego z nią przetwórstwa.

Podejmowane w toku ostatniego dziesięciolecia działania mają na celu realizację misji gminy dzięki realizacji poszczególnych działań pierwszorzędnych i drugorzędnych. Rozbudowano infrastrukturę techniczną (powstała m.in. lokalna oczyszczalnia ścieków dla Raciechowic), nastąpił duży rozwój sadownictwa na terenie gminy (aż 770 ha sadów), utworzono wiele gospodarstw agroturystycznych (aż 300 obiektów nakierowanych na agroturystykę). Każde z ww. działań wywiera korzystny wpływ na stan powietrza atmosferycznego oraz lokalnego klimatu. Zespół roboczy wykazał też w toku prowadzonej dyskusji konieczność położenia większego nacisku na promowanie gminy na szerszym forum. Przystąpienie do międzynarodowego stowarzyszenia Polska Sieć Energii Cites daje szansę na promocję gminy Raciechowice na forum europejskim jako gminę, która swój rozwój wiąże ściśle ze zrównoważonym rozwojem.

Program ochrony środowiska gminy Raciechowice przyjęty w 2004r. przez Radę Gminy również akcentuje konieczność kontynuacji zadań nakierowanych na ochronę powietrza oraz klimatu. Zakłada on kontynuację selektywnej zbiórki odpadów u źródła oraz termomodernizacji budynków publicznych. Jak już wyżej wspomniano wszystkie budynki publiczne posiadają kotłownie olejowe. Prowadzone są jednak dalsze działania mające na celu zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych do atmosfery przy wykorzystaniu energii odnawialnej. Służąc temu będą zamontowane na przełomie 2006/2007 kolektory do produkcji ciepłej wody na budynkach szkół w gminie Raciechowice. Program zakłada także intensyfikację działań na rzecz wymiany indywidualnych źródeł ciepła o niskiej sprawności na piece indywidualne zasilane biomasą. Zaplanowano także monitoring emitowanych do atmosfery zanieczyszczeń oraz kontynuację działań w zakresie pielęgnacji istniejącej zieleni jak i zalesianie nowych obszarów gminy o niskiej klasie bonitacyjnej.

Przyjęty wspólnie z Programem ochrony środowiska w 2004r. inny dokument planistyczny **Plan gospodarki odpadami** również zawiera propozycję działań, których konsekwencją jest poprawa stanu powietrza i lokalnego klimatu. Do głównych zadań gminy w okresie do 2014r. należy intensyfikacja i prowadzenie ścisłego monitoringu selektywnej zbiórki odpadów na terenie gminy. Selektywna zbiórka odpadów ulegających biodegradacji oraz ich odrębne przetwarzanie w ramach planowanego wspólnego dla gmin powiatu myślenickiego Zakładu gospodarki odpadami, przyczyni się do znacznego ograniczenia emisji gazów szklarniowych powstających w toku rozkładu zdeponowanych w masie składowiska odpadów.

4. Kreowanie polityki klimatycznej w oparciu o Web Tool.

4.1. Warsztaty w ramach projektu Europejskie Menu Klimatyczne w gminie Raciechowice.

W dniach 9 marca oraz 15 maja 2006r. w Urzędzie gminy Raciechowice odbyły się spotkania poświęcone tworzeniu Lokalnej Polityki Klimatycznej w oparciu o Europejskie Menu Klimatyczne. Zespół projektowy w składzie:

- Marek Gabzdyl – Wójt Gminy Raciechowice;
- Mariusz Undas – Inspektor ds. budownictwa i gospodarki przestrzennej;
Urząd Gminy Raciechowice;
- Wiesław Patalita – Inspektor ds. inwestycji; Urząd Gminy Raciechowice;
- Maria Sosnowska – wychowawca w Przedszkolu w Raciechowicach;
- Zofia Zawiejska – Figlewicz – nauczyciel przyrody w Zespole Szkół nr 1 w Raciechowicach;
- Ewa Krzysiak – nauczyciel przyrody, historii i WOS-u w Zespole Szkół nr 3 w Czastawiu;
- Janina Szymoniak – Spółdzielnia Kótek Rolniczych w Raciechowicach;
- Ryta Stożyńska – kierownik projektu: „Wzorcowe partnerstwo lokalne na rzecz zrównoważonego rozwoju energetycznego”;
- Marcin Madej – asystent projektu: „Wzorcowe partnerstwo lokalne na rzecz zrównoważonego rozwoju energetycznego”;
- Katarzyna Oleś – asystent projektu: „Wzorcowe partnerstwo lokalne na rzecz zrównoważonego rozwoju energetycznego”;
- Michał Siembab – asystent projektu: „Wzorcowe partnerstwo lokalne na rzecz zrównoważonego rozwoju energetycznego”, Ecofys Polska Sp. z o.o. Poznań,

przy użyciu Web Tool wykonał diagnozę stanu obecnego zaawansowania prac w zakresie polityki klimatycznej w gminie Raciechowice oraz wybrał obszary, w których działania podejmowane na zasadach zrównoważonego rozwoju umożliwią dalszy rozwój gminy. Zamieszczona w załącznikach do niniejszego opracowania tabela, obrazuje wyniki prac zespołu projektowego.

5. Zarys polityki klimatycznej gminy Raciechowice.

5.1. Analiza danych otrzymanych w toku warsztatów Europejskie Menu Klimatyczne.

Gmina Raciechowice przykłada wielką wagę do zagadnień związanych z kwestią zrównoważonego rozwoju, efektywności energetycznej oraz ochrony klimatu. Lokalni liderzy społeczni wraz z przedstawicielami urzędu już od ponad dziesięciolecia realizują przyjętą strategię rozwoju gminy w oparciu o uwarunkowania naturalne i w poszanowaniu dla środowiska. Przyjęte w połowie lat 90 – tych zamierzenia inwestycyjne zostały w między czasie zrealizowane. Wykonano infrastrukturę kanalizacyjną wraz z oczyszczalnią ścieków w Raciechowicach, co stanowi podstawę rozwoju dalszych podmiotów gospodarczych na terenie gminy oraz zmniejsza emisję zanieczyszczeń do środowiska wodnego. Wprowadzono pionierski, jak na polskie warunki, system selektywnej zbiórki odpadów obejmujący wszystkich mieszkańców gminy. Dotychczas system selektywnej zbiórki odpadów obejmujący wszystkich mieszkańców obejmuje tylko kilka gmin w całym kraju. Pozwala on uzyskiwać wysoki poziom odzysku odpadów oraz wyeliminować składowanie odpadów ulegających biodegradacji w masie składowiska. Udało się dokonać wymiany wszystkich kotłów w budynkach użyteczności publicznej na wysoce efektywne kotły olejowe. Ograniczeniu uległa emisja zanieczyszczeń pyłowych. Efektywność energetyczna budynków użyteczności publicznej jest podnoszona także dzięki prowadzonej termomodernizacji poszczególnych budynków. Poprzez montaż ocieplenia ścian wymianę okien i drzwi oraz modernizację instalacji grzewczej zmniejszeniu ulega sezonowe zapotrzebowanie na ciepło budynków.

Od 1999r gmina Raciechowice jest aktywnym członkiem Stowarzyszenia Polska Sieć Energie Cites, którego głównym celem jest działalność edukacyjna oraz wsparcie członków w podejmowaniu działań zawartych w Protokole z Kioto. W ramach PNEC gmina Raciechowice bierze udział m.in. w projekcie **RUSE - Redirecting Urban development towards Sustainable Energy** - Rozwój obszarów zurbanizowanych w kierunku zrównoważonego wykorzystania energii oraz projekcie **SchooBieDo - School Buildings Integrated Energy Development Operation** – mającego na celu zwiększenie efektywności energetycznej budynków szkolnych. To właśnie dzięki temu projektowi szkoły publiczne działające na terenie gminy Raciechowice będą miały zainstalowane urządzenia do monitoringu zużycia energii i mediów oraz zainstalowano panele słoneczne do przygotowania ciepłej wody użytkowej. Zmodernizowano także system oświetlenia w Szkole Podstawowej w Raciechowicach, Gimnazjach w Raciechowicach oraz Guszowie, czy też w Szkole Podstawowej w Czastawiu.

Samorząd gminy Raciechowice działa również w zakresie kreowania zmian w zakresie programów środowiskowych oraz dokumentów strategicznych tak, aby kwestie związane z ochroną klimatu i zmniejszeniem emisji gazów cieplarnianych były na trwałe wpisane w kierunek rozwoju gminy. Przyjęte Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Raciechowice określa m.in. zasady usytuowania budownictwa mieszkaniowego w skupiskach oraz w pobliżu ciągów komunikacyjnych, przewidziano obszary do aktywizacji gospodarczej oraz tereny o klasie bonitacyjnej pozwalającej na ich zalesienie.

Gmina Raciechowice podejmuje również działania w zakresie poprawy stanu traktów komunikacyjnych oraz usprawnienia transportu. Zmodernizowano trakty komunikacyjne wraz z mostami na terenie gminy, co zmniejszyło uciążliwość akustyczną transportu

przebiegającego przez centrum gminy oraz zmniejszyło emisję spalin samochodowych. Uczniowie są dowożeni do szkół autobusami, co zmniejsza natężenie ruchu indywidualnego. Wspólnie z urzędami wyższego rzędu podejmowane są modernizacje dróg powiatowych i wojewódzkich na terenie gminy.

Praca w oparciu o Web Tool pozwoliła zebrać wszystkie dotychczasowe działania aż w ośmiu sektorach. Dokonana analiza wykazała, iż gmina Raciechowice we wszystkich dziedzinach, których realizacja należy do zadań własnych gminy wykazuje ponadprzeciętne zaangażowanie. W przypadku wielu działań, gmina Raciechowice wykazywała poziom Advanced (zaawansowany) lub nawet Innovative (innowacyjny) oznacza to, iż gmina nie tylko realizuje obligatoryjne zadania własne, ale podejmuje się realizacji poszczególnych zamierzeń wykraczających ponad poziom obowiązkowy JST. Zadania te podejmowane są w ramach szerokiej współpracy pomiędzy JST, przedsiębiorcami, czy organizacjami pozarządowymi. Realizowane są także zadania na poziomie innowacyjnym. Gmina Raciechowice m.in. prowadzi szczegółowy monitoring emisji gazów cieplarnianych w budynkach użyteczności publicznej oraz przeprowadziła już wymianę wszystkich źródeł ciepła w budynkach użyteczności publicznej.

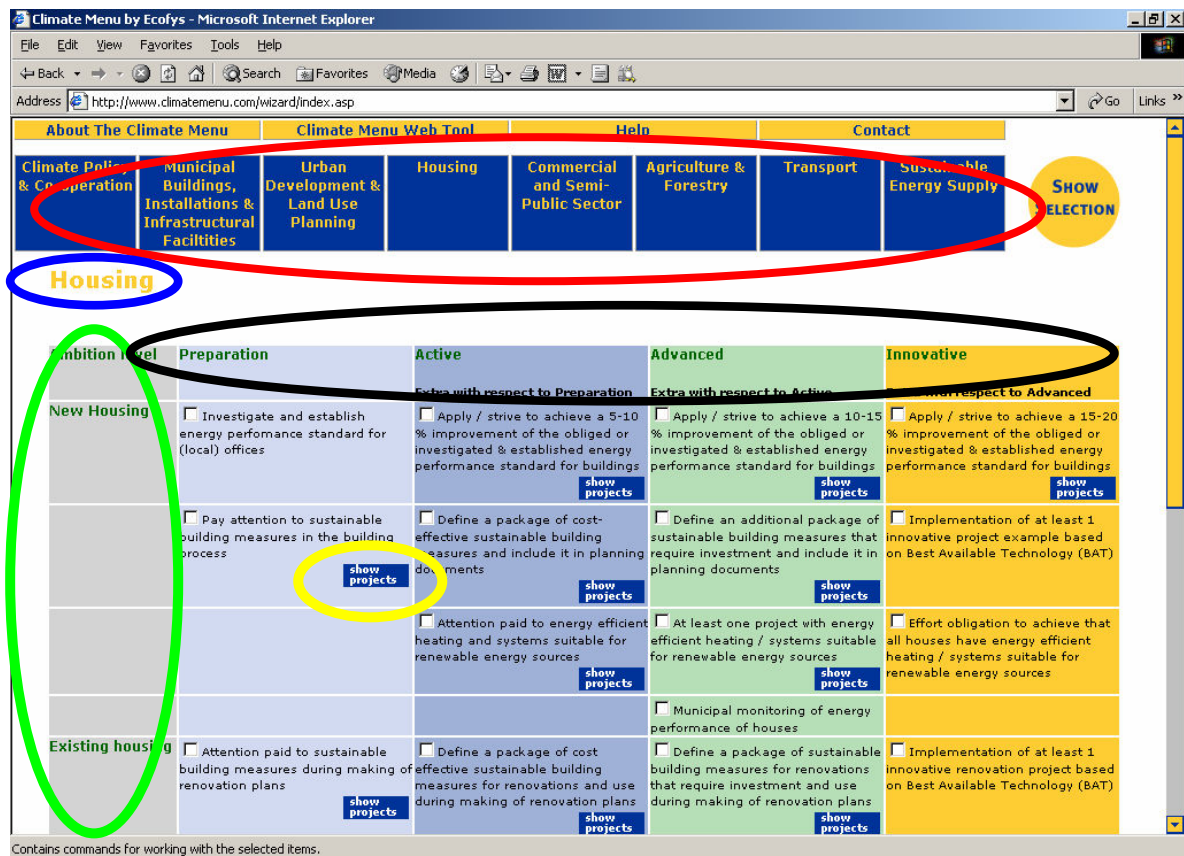
Wszystkie podejmowane dotychczas zamierzenia inwestycyjne oraz owocna współpraca w ramach Stowarzyszenia Energie Cites może być dla innych gmin przykładem na owocne wykorzystywanie lokalnych uwarunkowań i ogromnego ludzkiego potencjału w dziedzinie ochrony klimatu.

5.2. Analiza możliwych kierunków rozwoju polityki klimatycznej.

Europejskie Menu Klimatyczne zostało opublikowane w wersji elektronicznej na stronie internetowej projektu: www.climatemenue.com. Web Tool ma formę elektronicznej macierzy, składającej się z kilku części. Narzędzie pozwala, bowiem dokonać dokładnej analizy poziomu zaawansowania działań w ośmiu działach tematycznych (sektorach):

- Współpraca w ramach polityki klimatycznej;
- Budynki komunalne, instalacje i infrastruktura;
- Rozwój miejski i planowanie przestrzenne;
- Budownictwo mieszkaniowe;
- Sektor handlowy i pół-publiczny;
- Rolnictwo i leśnictwo;
- Transport;
- Energie odnawialne.

Zamieszczona poniżej ilustracja obrazuje przykładowe okno narzędzia Web Tool.

Czerwona elipsą zaznaczono zakładki wyboru obszarów, w których jednostki samorządu terytorialnego realizować mogą lokalną politykę klimatyczną. Wykorzystując Web Tool jako narzędzie wspomagające kreowanie polityki klimatycznej należy zaznaczać kolejno poszczególne sektory, powyższa ilustracja obrazuje otwarte okno sektora Housing – mieszkalnictwo (niebieska elipsa).

Wiersze macierzy Web Tool zawierają proponowane działania w konkretnych obszarach danego sektora. W powyższym przykładzie wyodrębnić można obszary projektowanego budownictwa mieszkaniowego oraz istniejącego budownictwa (zielona elipsa). Natomiast kolumny macierzy stanowią tzw. „poziomy ambicji”, czyli stopień zaawansowania jednostki w realizowaniu polityki klimatycznej oraz poziom, jaki jednostka chciałaby osiągnąć skutkiem realizacji polityki klimatycznej (czarna elipsa). W przypadku niektórych zadań na poszczególnych poziomach ambicji umieszczono zakładki zawierające informacje o przykładowych projektach zrealizowanych na terenie Unii Europejskiej odpowiadające konkretnemu poziomowi zaawansowania (żółta elipsa). Przykłady te służą jako przykłady dobrych praktyk dla gmin budujących strategię klimatyczną w oparciu o Climate Menu Web Tool.

Przeprowadzona w oparciu o Web Tool dyskusja nad kierunkami dalszych poczynań w zakresie ochrony klimatu poprzez wdrażanie w życie Lokalnej Polityki Klimatycznej, skupiła się głównie na kontynuacji podjętych już uprzednio zadań. Gmina Raciechowice będąc aktywnym członkiem Stowarzyszenia Energie Cites już od kilku lat wciela realizuje różnorodne projekty w ramach tej współpracy, bądź też realizując podstawowe obowiązki jednostek samorządu terytorialnego wynikających z polskiego ustawodawstwa.

Największą szansą gminy jest dalszy rozwój w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju oraz o uwarunkowania naturalne i dotychczasowy rolniczy charakter. Charakterystyczną cechą Raciechowic jest brak zlokalizowanych na terenie gminy dużych zakładów przemysłowych czy inwestycji mogących znacząco wpływać na środowisko. Taki stan rzeczy jest niewątpliwą zaletą przyjmując pro środowiskowy punkt widzenia. Jednakże to, co stanowi dużą zaletę dla środowiska naturalnego może być zagrożeniem dla harmonijnego rozwoju społeczności gminy. Brak większej ilości podmiotów gospodarczych generujących trwałe miejsca pracy jest czynnikiem hamującym rozwój całej gminy. Dlatego też zaproponowane w toku dyskusji zespołu projektowego kierunki rozwoju gminy mają na celu w szczególności sposób wpływać na generowanie nowych miejsc pracy w poszanowaniu dla środowiska i lokalnych uwarunkowań. Oprócz kontynuacji realizacji podjętych już wcześniej projektów (także w ramach Stowarzyszenia Energie Cites) zespół roboczy wskazał kierunki, w których powinien nastąpić dalszy rozwój. Do najważniejszych z nich należą:

- Wspieranie wymiany indywidualnych nieefektywnych kotłów na paliwa stałe na nowoczesne kotły na biomasę lub inne nośniki energetyczne. Organizacja rynku pozyskiwania biomasy oraz biopaliw w oparciu o lokalne sadownictwo, leśnictwo oraz produkcję rolną;
- Wsparcie oraz promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii w lokalnym sektorze drobnego przemysłu, transporcie oraz budownictwie indywidualnym;
- Rozbudowa ścieżek rowerowych oraz dalszy rozwój agroturystyki.;
- Dalszy rozwój zalesień na gruntach o niskiej klasie bonitacyjnej.

Dotychczasowy rozwój gospodarczy gminy Raciechowice oraz podejmowane działania proekologiczne, doskonale wpisują się w długoterminowy cel gminy, sformułowany w Programie ochrony środowiska gminy Raciechowice przyjętym przez Radę Gminy w 2004 roku, w brzmieniu:

Harmonijny, zrównoważony rozwój gminy, w którym wymagania ochrony środowiska mają nie tylko istotny wpływ na przyszły charakter regionu, ale również wspierają jego rozwój gospodarczy.

Lokalne władze, działając w ścisłym porozumieniu z przedsiębiorcami, przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz mieszkańcami opierają rozwój Raciechowic na lokalnych uwarunkowaniach gminy. Rozwój gospodarczy idący w kierunku sadownictwa, agroturystyki oraz innej towarzyszącej działalności, opiera się na konieczności dbania o środowisko naturalne. Gmina Raciechowice jest przykładem gminy, która poprzez inwestycje termomodernizacyjne, zastosowanie OZE, a także poprzez szereg innych zamierzeń realizowanych samodzielnie i przy współpracy z innymi partnerami rozwija się gospodarczo nie tylko bez szkody dla środowiska, ale i działając na jego korzyść. Liczne inwestycje pozwoliły znacznie obniżyć emisję niską w gminie. Projekt ten wykazał dalszą możliwość jej zmniejszenia. Dlatego też, w oparciu o wcześniejsze doświadczenia oraz współpracę z partnerami z wielu grup docelowych, będzie on kontynuowany. Jednym z głównych celów strategicznych, na które wskazuje Program ochrony środowiska w perspektywie do roku 2013 jest: **Sukcesywne ograniczanie emisji zanieczyszczeń do powietrza, głównie ze źródeł**

rozproszonych. Realizacja głównego celu strategicznego oparta była na poszczególnych celach cząstkowych, pogrupowanych w różnorodnych sektorach.

W toku dyskusji uzgodniono, iż dalsze działania zmierzające do realizacji długoterminowego celu strategicznego gminy, koncentrują się na: kontynuacji realizacji projektów cząstkowych oraz realizacji dwóch projektów związanych z kontynuacją termomodernizacji budynków wraz z zwiększeniem ich efektywności energetycznej oraz produkcją biopaliw w oparciu o lokalne zasoby na potrzeby maszyn rolniczych i pojazdów gminnych. Przyjęto robocze tytuły projektów wybranych w toku dyskusji:

- 1. Ograniczenie niskiej emisji w gminie poprzez montaż kolektorów słonecznych do podgrzewania wody i centralnego ogrzewania oraz termomodernizację obiektów.**
- 2. Produkcja rzepaku i przetwarzanie go na olej napędowy do maszyn rolniczych i pojazdów gminnych.**

Dotychczasowe doświadczenia gminy w zakresie poprawy efektywności energetycznej budynków poprzez ich termomodernizację, umożliwiły generowanie znacznych oszczędności z tytułu zmniejszenia zapotrzebowania na energię. Realizacja przyjętego projektu pozwoli na dalsze ograniczenie niskiej emisji i generowanie oszczędności. Wykorzystanie rolniczego charakteru gminy przy wsparciu w formie aktualnie wprowadzanych w polskim ustawodawstwie instrumentów prawnych umocni pozycję gminy w grupie czołowych przedstawicieli JST w dziedzinie promocji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

5.3. Zarys polityki klimatycznej gminy Raciechowice.

Zaprezentowana poniżej lista celów szczegółowych opracowana została w toku prac zespołu projektowego. Wybrano cele szczegółowe, z których część została już w pewnym stopniu zapoczątkowana. Gmina dzięki rozległym kontaktom oraz wieloletniemu doświadczeniu ma duże szanse powodzenia w realizacji tych zadań. Zadania pogrupowano wg sektorów zaproponowanych przez narzędzie Web Tool.

Polityka klimatyczna i współpraca	
C1	Wprowadzenie w życie projektu mającego na celu realizację wybranych celów nadrzędnych: <ul style="list-style-type: none"> - Ograniczenie niskiej emisji w gminie poprzez montaż solarów do podgrzewania wody i centralnego ogrzewania oraz termomodernizację obiektów. - Produkcja rzepaku i przetwarzanie go na olej napędowy do maszyn rolniczych i pojazdów gminnych.
C2	Współpraca regionalna i krajowa w zakresie promocji zwiększania efektywności energetycznej w budynkach publicznych.
C3	Współpraca międzynarodowa w ramach Energie Cites. Promocja osiągnięć gminy na forum międzynarodowym poprzez stronę internetową.

Budownictwo mieszkaniowe	
C4	Promocja rozwiązań zwiększających efektywność energetyczną planowanych budynków. Rozpowszechnianie wiedzy o poszczególnych rozwiązaniach technicznych poprzez strony internetowe, coroczne kampanie medialne, ulotki dostępne w Urzędzie Gminy oraz lokalne media.
C5	Zwiększenie ilości budynków publicznych (obecnie tylko szkoły) wykorzystujących odnawialne źródła energii.
C6	Monitoring zużycia energii w wybranych nowobudowanych budynkach.

Rozwój gminy oraz planowanie przestrzenne.	
C15	Koncentracja zabudowy w okolicach istniejących ciągów komunikacyjnych
C16	Zalesianie gruntów o niższej klasie bonitacyjnej.

Budynki publiczne oraz infrastruktura techniczna.	
C10	Promowanie zagadnień związanych ze zrównoważonym budownictwem na etapie tworzenia projektów oraz budowy nowych budynków publicznych.
C11	Przygotowanie audytów energetycznych przed planowanymi pracami termomodernizacyjnymi.
C12	Wprowadzenie kryteriów środowiskowych w przetargach publicznych.
C13	Montaż urządzeń do monitoringu zużycia energii oraz mediów we wszystkich budynkach publicznych na terenie gminy.
C14	Zakończenie wymiany oświetlenia ulicznego na energooszczędne.

Sektor komercyjny oraz publiczno – prywatny.	
C7	Wsparcie dla tworzenia zrównoważonych terenów inwestycyjnych na etapie opracowania planów zagospodarowania przestrzennego.
C8	Wsparcie w postaci uchwał promujących OZE dla podmiotów prywatnych i indywidualnych rozważających ich gospodarcze wykorzystanie.
C9	Uruchomienie na zasadzie partnerstwa publiczno – prywatnego szerokiej koalicji, realizującej wspólne działania w zakresie ochrony klimatu.

Transport.	
C17	Budowa ścieżek rowerowych.
C18	Produkcja biopaliw na zasadach partnerstwa publiczno – prywatnego. Promocja biopaliw wśród wszystkich przedstawicieli transportu.
C19	Modernizacja ciągów komunikacyjnych z odpowiednimi zarządcami dróg.

Rolnictwo i leśnictwo.	
C20	Promocja OZE w sektorze rolniczym.
C21	Przynajmniej 10% lokalnych firm rozważy możliwość zastosowania OZE oraz wprowadzenie stałego monitoringu zużycia energii i mediów. Przynajmniej połowa z nich wprowadzi OZE do ogólnego bilansu energii oraz rozpocznie monitoring energochłonności prowadzonej działalności gospodarczej.
C22	Zalesianie gruntów o niższej klasie bonitacyjnej.

Zaopatrzenie w energię odnawialną.	
C23	Opracowanie programu wykorzystania OZE do produkcji energii elektrycznej oraz ciepła w skojarzeniu.
C24	Opracowanie programu pozyskiwania i gromadzenia biomasy celem wytwarzania energii.

5.4. Dalsze wskazówki dla zespołu projektowego.

Tworzenie ostatecznej lokalnej polityki klimatycznej winno być podjęte w ramach dalszych prac zespołu roboczego (zadanie to nie wchodzi w zakres niniejszego projektu). Szczegółowe dalsze wskazania dla zespołu projektowego zawarto w „Przewodniku do budowania polityki klimatycznej w gminach...” będącego załącznikiem do niniejszego projektu.

Zespół projektowy opracować powinien szczegółowy projekt dalszych działań, uwzględniając:

- Ewentualne zmiany w składzie osobowym projektu – należy rozważyć, czy poszerzenie składu zespołu o ekspertów danej branży nie wpłynie korzystnie na efekt końcowy;
- Analizę obowiązującego ustawodawstwa w dziedzinie tematu wybranego do realizacji projektu – istniejące przeszkody prawne mogą uniemożliwić realizację wybranego projektu;

- Przygotowanie montażu finansowego zadania – zespół powinien rozważyć możliwości wykorzystania funduszy europejskich oraz narodowych funkcjonujących w ramach projektów środowiskowych;
- Przygotowanie szczegółowego harmonogramu działań obejmującego prace projektowe, wykonawcze, wdrażanie projektu, finansowanie poszczególnych etapów, zakończenie oraz jego monitoring.

6. Podsumowanie i wnioski.

Gmina Raciechowice, dzięki zainicjowanej wcześniej współpracy na poziomie międzynarodowym i krajowym, stała się przykładem dla innych polskich gmin, niezależnie od ich charakteru i wielkości. Wdrażane z sukcesami, już od dziesięciu lat zadania pokazują, iż racjonalna polityka klimatyczna może być realizowana na każdym poziomie władzy samorządowej. Głównym czynnikiem podejmowania licznych inwestycji, jest nie tylko chęć kreowania wizerunku gminy życzliwej dla środowiska naturalnego, ale i realne korzyści finansowe wynikające z generowanych dzięki termomodernizacji budynków i systemów grzewczych oszczędności. Generowane oszczędności pożytkowane na dalsze inwestycje generują dalsze zyski oraz zwiększają zamożność społeczeństwa.

Przeprowadzone w toku tej części projektu pod nazwą: „Wzorcowe partnerstwo lokalne na rzecz zrównoważonego rozwoju energetycznego”, warsztaty wykorzystujące Europejskie Menu Klimatyczne jako narzędzie pomocne w kreowaniu polityki klimatycznej, wskazały na dalekie zaawansowanie dotychczasowych działań gminy Raciechowice w zakresie zmniejszenia emisji gazów cieplarnianych i ochrony klimatu. Pozwoliły też wybrać, z szeregu różnorodnych propozycji, najtrafniejsze kierunki dalszego rozwoju gminy poprzez realizację celów polityki klimatycznej. Owocna dyskusja zespołu roboczego pozwoliła zidentyfikować problem kreowania polityki klimatycznej, jako problem nie tylko z zakresu ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem w sezonie grzewczym. Szerokie spektrum zaproponowanych w Web Tool przedsięwzięć wskazuje na znacznie większe możliwości korzystnego wpływu na nasz klimat.

Przyjęte do dalszej realizacji zadania koncentrują się na dotychczasowych doświadczeniach gminy w temacie termomodernizacji budynków gminnych oraz zainstalowanych systemów grzewczych. Zaproponowany w czasie dyskusji pomysł produkcji biopaliw na potrzeby maszyn rolniczych i pojazdów gminnych ma duże szanse powodzenia ze względu na ostatnią nowelizację prawa ułatwiającą produkcję biopaliw, a także lokalne uwarunkowania. Przedstawiony w niniejszym opracowaniu zarys polityki klimatycznej gminy Raciechowice zawiera także zbiór celów cząstkowych możliwych do kontynuacji w ramach kolejnych projektów zespołu roboczego, w przyszłości. Ostateczna polityka klimatyczna gminy powinna zawierać także informacje o planowanym budżecie oraz harmonogramie poszczególnych zadań. Na tym etapie prac, bez podjęcia wiążących decyzji w ramach Planu rozwoju lokalnego, trudno jest decydować o harmonogramie wdrażania zaproponowanych celów szczegółowych.

Załącznik nr 1 - Obecna sytuacja.

Polityka klimatyczna oraz współpraca

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Poziom lokalny	Przygotowanie	Opracowanie polityki klimatycznej	Gmina Raciechowice realizuje działanie przez sam fakt opracowania projektu.
2	Współpraca regionalna	Przygotowanie	Odpowiednie podmioty poinformowane o tworzonej polityce klimatycznej	W ramach projektu zostały rozesłane do sąsiednich gmin informacje o prowadzonym projekcie, zapytania o poziom, na jakim znajdują się gminy w realizacji polityki klimatycznej oraz zaproszenie do zapoznania się z projektem I do ewentualnej współpracy z gminą Raciechowice.
3	Współpraca między-narodowa	Przygotowanie	Opracowany gminny program w zakresie polityki klimatycznej, członkostwo w międzynarodowej sieci w dziedzinie ochrony klimatu	Gmina realizuje działanie poprzez uczestnictwo w Climate Menu. Poza tym od 1999 roku gmina jest członkiem Energie Cites i w ramach tej organizacji realizuje projekty: SchooBieDo, RUSE.
4	Poziom lokalny	Aktywny	Rozpoczęty program działań	W ramach projektu został zidentyfikowany aktualny i planowany stan w zakresie polityki klimatycznej.
5	Poziom lokalny	Aktywny	Coroczna kampania dotycząca zmian klimatu	Od 2004 roku zgodnie z Programem Ochrony Środowiska dla gminy Raciechowice na lata 2004 – 2013 prowadzona jest kampania na rzecz ochrony środowiska, w tym zadania w zakresie ochrony powietrza.
6	Współpraca krajowa	Aktywny	Wykorzystanie istniejących kontaktów w rozpowszechnianiu i wymianie wiedzy	Gmina uczestniczy w realizacji projektów wspólnie z innymi gminami w ramach takich organizacji, jak m.in. Związek Gmin Dorzecza Dolnej Raby, Izba Gospodarcza Dorzecza Raby Energie Cites, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska, Liga Ochrony Przyrody, Eko-Efekt, Idealna Gmina.
7	Poziom lokalny	Zaawansowany	Prowadzone konsultacje z lokalnymi organizacjami oraz partnerami prywatnymi w dziedzinie oszczędności energii oraz energii odnawialnej	W ramach projektu gmina nawiązała współpracę z partnerami prywatnymi. Mieszkańcy są informowani o metodach oszczędności energii oraz energii odnawialnej przez softyśów, a także za pośrednictwem ulotek i plakatów.
8	Poziom lokalny	Zaawansowany	Aktywna i usystematyzowana współpraca z mieszkańcami, przedstawicielami lokalnego biznesu, sektora transportowego i energetycznego, członkami organizacji pozarządowych.	Gmina prowadzi aktywną politykę w zakresie bieżącej informacji na temat problematyki ekologicznej w formie plakatów, artykułów w gazecie lokalnej, a także w czasie kontaktów mieszkańców z poszczególnymi referatami Urzędu Gminy. Poza tym w ramach projektu odbywają się seminaria oraz spotkania lokalne.
9	Poziom lokalny	Innowacyjny	Szczegółowy monitoring CO ₂ wraz z corocznym raportem.	Gmina prowadzi monitoring poprzez analizę spalin w czasie corocznych przeglądów kotłów w budynkach gminnych.

Budynki gminne, instalacje oraz infrastruktura

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Nowe budynki	Przygotowanie	Badanie i ustalenie standardowej energochłonności budynków gminnych	Projekty budynków opracowywane są we właściwych referatach Urzędu Gminy z uwzględnieniem wymogów obowiązujących norm energochłonności.
2	Nowe budynki	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na aspekty zrównoważonego budownictwa na etapie budowy	Aspekty zrównoważonego budownictwa na etapie budowy są ustalane i przestrzegane.
3	Istniejące budynki	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na aspekty zrównoważonego budownictwa na etapie modernizacji budynków	Na etapie modernizacji istniejących budynków aspekty zrównoważonego budownictwa są przestrzegane.
4	Zakupy oraz przetargi	Przygotowanie	Zakup materiałów oraz wyposażenia biur ze zwróceniem uwagi na zagadnienia ochrony klimatu	Przy zakupie materiałów oraz wyposażenia biur zwraca się uwagę na ich wpływ na środowisko, np. zużyte tonery są zamieniane na nowe. Poprzez stosowanie elektronicznej archiwizacji ogranicza się zużycie papieru.
5	Istniejące budynki	Aktywny	Zastosowanie rozwiązań energooszczędnych o przynajmniej cztero letnim okresie zwrotu poniesionych kosztów	Przykładem wprowadzenia takiego rozwiązania jest wymiana oświetlenia na energooszczędne na jednym poziomie Szkoły Podstawowej w Raciechowicach, a także w Gimnazjum w Raciechowicach i Guszowie oraz w Szkole Podstawowej w Czasławiu.
6	Istniejące budynki	Zaawansowany	Włączanie energii ze źródeł odnawialnych na etapie modernizacji istniejących budynków gminnych	Na etapie modernizacji budynków szkolnych gmina przewiduje montaż solarów.
7	Transport samochodowy ruch wolny, transport publiczny	Zaawansowany	Zastąpienie urządzeń grzewczych i klimatyzacyjnych o niskiej efektywności energetycznej, efektywniejszymi urządzeniami, na etapie modernizacji istniejących budynków	Na etapie modernizacji budynków gminnych system grzewczy został wymieniony na olejowy, zlikwidowano cztery kotłownie węglowe.

Rozwój miast i planowanie przestrzenne

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Ogólne	Przygotowanie	Wprowadzenie kryterium planistycznego mającego na celu minimalizowanie zapotrzebowania na transport	W „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Raciechowice” znajdują się informacje i zalecenia na temat usytuowania budownictwa mieszkaniowego w skupiskach, w pobliżu ciągów komunikacyjnych.

Budownictwo mieszkaniowe

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Nowe budownictwo mieszkaniowe	Przygotowanie	Zbadanie i ustalenie standardowej energochłonności dla lokalnych budynków	W trakcie zatwierdzania projektów oraz udzielania pozwolenia na budowę zwraca się uwagę, by budynki spełniały obecnie obowiązujące normy w zakresie energochłonności, energooszczędnych źródeł ciepła, zastosowania rozwiązań termozolacyjnych, okien o podwyższonej izolacyjności itd.
2	Nowe budownictwo mieszkaniowe	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na elementy budownictwa zrównoważonego na etapie budowy	Odpowiednie referaty Urzędu Gminy zwracają uwagę budujących na zastosowanie rozwiązań energooszczędnych (systemy grzewcze, stolarka, systemy dociepleń, solary, nowoczesne urządzenia wykorzystujące energię odnawialną itd.)
3	Istniejące budownictwo mieszkaniowe	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na elementy budownictwa zrównoważonego na etapie modernizacji	Na etapie modernizacji zwraca się uwagę właścicieli na zastosowanie rozwiązań energooszczędnych (systemy grzewcze, stolarka, systemy docieplenia, solary, nowoczesne urządzenia wykorzystujące energię odnawialną itd.)
4	Istniejące budownictwo mieszkaniowe	Przygotowanie	Kampania na rzecz stosowania efektywnych energetycznie rozwiązań	Propagowanie informacji o efektywnych energetycznie rozwiązaniach poprzez ulotki, poradniki budowlane na temat nowoczesnych technologii, porady w gazecie „Nasza Gazeta”
5	Nowe budownictwo mieszkaniowe	Aktywny	Zwrócenie uwagi na efektywne systemy ogrzewania oraz źródła energii odnawialnej	W trakcie zatwierdzania projektów oraz udzielania pozwolenia na budowę zwraca się uwagę na zastosowanie nowych rozwiązań technologicznych w zakresie ocieplenia, stolarki, efektywnych źródeł energii cieplnej z wykorzystaniem rodzimych źródeł ciepła (piece konwencjonalne opalane drewnem).
6	Istniejące budownictwo mieszkaniowe	Aktywny	Kampania informacyjna dla instalatorów oraz dystrybutorów w zakresie rozwiązań i sprzętu do racjonalnego wykorzystania energii	Przeprowadzono kampanię na temat zastosowania oświetlenia energooszczędnego. Kampania była skierowana do gospodarstw indywidualnych poprzez zaangażowanie szkół.

Sektor komercyjny i publiczno – prywatny

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Budynki urzędowe	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na aspekty środowiskowe na etapie budowy	W trakcie zatwierdzania projektów oraz udzielania pozwoleń na budowę zwraca się uwagę na aspekty środowiskowe.
2	Tereny działalności gospodarczej	Przygotowanie	Zbadanie istniejących możliwości do stymulacji rozwoju zrównoważonych obszarów przemysłowych	W „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Raciechowice” są przewidziane obszary pod scaloną działalność gospodarczą (możliwość podłączenia do wspólnego systemu kanalizacyjnego, oczyszczalni ścieków; wprowadzenie rozwiązań ograniczających emisje spalin, zapachów). Zalecenia te są obowiązujące.
3	Tereny działalności gospodarczej	Aktywny	Rozwój zrównoważonych obszarów przemysłowych w nawiązaniu do planów środowiskowych i strategii rozwoju	Na obszarach przewidzianych w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Raciechowice” funkcjonują obiekty działalności gospodarczej. Jest to zakład masarski, chłodnia Spółdzielni „Grodzisko”, przedsiębiorstwa LAKMONT i Transtal.
4	Partnerstwo publiczno-prywatne oraz sektor przemysłowy	Aktywny	Prowadzenie aktywnych konsultacji oraz szkoleń dla lokalnych firm oraz organizacji na temat oszczędności energii oraz energetyki odnawialnej	W ramach realizowanego projektu gmina prowadzi konsultacje na temat możliwości produkcji biopaliw.
5	Partnerstwo publiczno-prywatne oraz sektor przemysłowy	Aktywny	Kampania informacyjna na temat efektywności energetycznej oraz odnawialnych źródeł energii	W ramach realizowanego projektu gmina prowadzi kampanię informacyjną na temat efektywności energetycznej i odnawialnych źródeł energii poprzez ulotki, plakaty i spotkania sołeckie.
6	Partnerstwo publiczno-prywatne oraz sektor przemysłowy	Przygotowanie	Aktywne egzekwowanie umów długoterminowych oraz programów na poziomie regionu, kraju, czy poszczególnych branż.	Tworzenie podstaw do współpracy w zakresie realizacji wspólnych zadań na zasadzie partnerstwa publiczno – prywatnego.
7	Turystyka	Zaawansowany	Wprowadzony aktywny program zrównoważonej turystyki	Na terenie gminy rozwija się agroturystyka, istnieją ścieżki ekologiczne, wytyczone są ścieżki spacerowe i szlaki konne.
8	Budynki urzędowe	Innowacyjny	Uzyskanie w przynajmniej 12% budynków urzędowych wzrostu standardowej efektywności energetycznej	Wzrost standardowej efektywności energetycznej został osiągnięty poprzez zainstalowanie pieców olejowych w szkołach, przedszkolu, remizach OSP, budynkach administracyjnych.

Rolnictwo i leśnictwo

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Ogólne	Zaawansowany	Klasyfikacja lasów miejskich oraz gminnych gruntów przeznaczonych pod zalesienie, mobilizowanie lokalnych przedstawicieli sektora rolniczego do wprowadzania zalesień	Gmina pozytywnie opiniuje oraz wydaje zgodę na zalesienie na podstawie klasyfikacji gleb.

Transport

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Transport samochodowy ruch wolny, transport publiczny	Przygotowanie	Zastanowienie się nad możliwością wprowadzenia Ruchu Wolnego (np. rowery) lub transportu publicznego	Gmina znajduje się w fazie przygotowania ścieżek rowerowych. Uczniowie są dowożeni do szkół i przedszkola autobusami szkolnymi, przez co ogranicza się ruch pojazdów indywidualnych.
2	Transport samochodowy ruch wolny, transport publiczny	Aktywny	Opracowanie map transportowych wraz z identyfikacją tzw. „wąskich gardeł”	Poprawa komunikacji drogowej poprzez modernizację lub budowę mostów (Czasław, Sawa, Zegartowice, Poznachowice Górze). Modernizacja dróg, np. Czasław – Kornałka.
3	Infrastruktura drogowa	Aktywny	Współpraca w dziedzinie infrastruktury drogowej z innymi gminami	We współpracy z powiatem została zmodernizowana droga w centrum Raciechowic oraz droga w Gruszowie (od Tartaku w kierunku Gdowa).

Załącznik nr 2 - Sytuacja docelowa.

Polityka klimatyczna oraz współpraca

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Poziom lokalny	Aktywny	Celem gminy redukcja emisji CO ₂	W ramach projektu gmina chce wypracować politykę w zakresie redukcji CO ₂ poprzez zastosowanie rozwiązań wykorzystujących energię odnawialną (zamiana pieców węglowych na piece na drewno, montaż solarów, rozważenie możliwości budowy sieci gazowej).
2	Poziom lokalny	Aktywny	Coroczna kampania na temat zmian klimatu	Prowadzenie kampanii w szkołach podczas lekcji oraz z okazji uroczystości ekologicznych.
3	Poziom lokalny	Zaawansowany	Osiągnięcie zaawansowanego stopnia realizacji polityki klimatycznej	Wprowadzenie w życie programu wypracowanego w ramach projektu.
4	Współpraca regionalna	Zaawansowany	Skoordynowana implementacja polityki klimatycznej na poziomie regionu w przynajmniej dwóch sektorach	Kontynuacja edukacji ekologicznej we współpracy z innymi regionami, np. poprzez wystawy ekologiczne i szkolenia. Realizacja dalszej współpracy z Energie Cites. Uczestnictwo w kolejnych programach o tematyce ekologicznej. Współpraca z innymi instytucjami.
5	Współpraca krajowa	Zaawansowany	Członkostwo w krajowej organizacji, której celem jest ochrona klimatu	Realizacja dalszej współpracy z Energie Cites. Uczestnictwo w kolejnych programach o tematyce ekologicznej. Kontynuacja prac w ramach realizowanego projektu oraz przekazywanie ich efektów na stronie internetowej Raciechowic.
6	Współpraca międzynarodowa	Zaawansowany	Aktywne uczestnictwo w programach promujących wzrost efektywności energetycznej oraz odnawialne źródła energii poza granicami Polski	Dalsza współpraca z Energie Cites. Promocja gminy za granicą oraz na stronie internetowej.
7	Poziom lokalny	Innowacyjny	Utworzenie departamentu ochrony klimatu zrzeszającego urząd gminy oraz partnerów zewnętrznych	Utworzenie stowarzyszenia na rzecz ochrony klimatu w ramach realizacji projektu Climate Menu.
8	Poziom lokalny	Innowacyjny	Coroczna szczegółowa publikacja na temat monitoringu emisji CO ₂	Kontynuacja pomiaru emisji CO ₂ poprzez analizę spalin w czasie corocznych przeglądów kotłów w budynkach gminnych.
9	Poziom lokalny	Innowacyjny	Współpraca oraz współfinansowanie podmiotów z sektora prywatnego, organizacji pozarządowych i innych wewnętrznych partnerów w dziedzinie ochrony klimatu	Uruchomienie programu partnerstwa sektora prywatnego, organizacji pozarządowych i gminy w celu ochrony klimatu.

Budynki gminne, instalacje oraz infrastruktura

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Nowe budynki	Przygotowanie	Badanie i ustalenie standardowej energochłonności budynków gminnych	Opracowywanie projektów budynków we właściwych referatach Urzędu Gminy z uwzględnieniem wymogów obowiązujących norm energochłonności, z dostosowaniem do nowych norm i technologii.
2	Nowe budynki	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na aspekty zrównoważonego budownictwa na etapie budowy	Przestrzeganie aspektów zrównoważonego budownictwa na etapie budowy.
3	Istniejące budynki	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na aspekty zrównoważonego budownictwa na etapie modernizacji budynków	Przygotowanie programu dokumentacji budynków do wymogów audytów energetycznych. Przestrzeganie aspektów zrównoważonego budownictwa na etapie modernizacji istniejących budynków.
4	Zakupy oraz przetargi	Przygotowanie	Zakup materiałów oraz wyposażenia biur ze zwróceniem uwagi na zagadnienia ochrony klimatu	Przy zakupie materiałów oraz wyposażenia biur dalsze zwracanie uwagi na ich wpływ na środowisko. Oddawanie zużytych tonerów, baterii, żarówek itp. do odpowiednich punktów. Ograniczanie zużycia papieru poprzez stosowanie elektronicznej archiwizacji.
5	Istniejące budynki	Przygotowanie	Monitoring energii dla wszystkich gminnych budynków łącznie z określeniem kryteriów ocen	Montaż urządzeń do monitoringu w szkole w Raciechowicach i Gruszowie, w przyszłości w pozostałych szkołach, a następnie we wszystkich budynkach gminnych.
6	Istniejące budynki	Aktywny	Zastosowanie rozwiązań energooszczędnych o przynajmniej cztero letnim okresie zwrotu poniesionych kosztów	Realizacja projektów dotyczących termomodernizacji budynków szkolnych i obiektów komunalnych.
7	Infrastruktura i oświetlenie uliczne	Aktywny	Zastosowanie rozwiązań energooszczędnych o przynajmniej cztero letnim okresie zwrotu poniesionych kosztów	Dalsza stopniowa wymiana oświetlenia ulicznego na energooszczędne.
8	Istniejące budynki	Zaawansowany	Włączenie energii ze źródeł odnawialnych na etapie modernizacji istniejących budynków gminnych	Przewidywany montaż solarów w budynkach szkolnych podczas ich modernizacji.
9	Istniejące budynki	Zaawansowany	Zastąpienie urządzeń grzewczych i klimatyzacyjnych o niskiej efektywności energetycznej, efektywniejszymi urządzeniami, na etapie modernizacji istniejących budynków	Zadanie to zostało zrealizowane w 1998 roku.

Rozwój miast i planowanie przestrzenne

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Ogólne	Przygotowanie	Wprowadzenie kryterium planistycznego mającego na celu minimalizowanie zapotrzebowania na transport	Dalsza koncentracja zabudowy w okolicach istniejących ciągów komunikacyjnych.

Budownictwo mieszkaniowe

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Nowe budownictwo mieszkaniowe	Przygotowanie	Zbadanie i ustalenie standardowej energochłonności dla lokalnych budynków	Dalsze zwracanie uwagi w trakcie zatwierdzania projektów oraz udzielania pozwolenia na budowę by budynki spełniały obecnie obowiązujące normy w zakresie energochłonności, energooszczędnych źródeł ciepła, zastosowania rozwiązań termozolacyjnych, okien o podwyższonej izolacyjności itd.
2	Nowe budownictwo mieszkaniowe	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na elementy budownictwa zrównoważonego na etapie budowy	Dalsze zwracanie uwagi budujących przez odpowiednie referaty Urzędu Gminy na zastosowanie rozwiązań energooszczędnych (systemy grzewcze, stolarka, systemy docieplenia, solary, nowoczesne urządzenia wykorzystujące energię odnawialną itd.)
3	Istniejące budownictwo mieszkaniowe	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na elementy budownictwa zrównoważonego na etapie modernizacji	Dalsze zwracanie uwagi właścicieli na etapie modernizacji na zastosowanie rozwiązań energooszczędnych (systemy grzewcze, stolarka, systemy docieplenia, solary, nowoczesne urządzenia wykorzystujące energię odnawialną itd.)
4	Istniejące budownictwo mieszkaniowe	Przygotowanie	Kampania na rzecz stosowania efektywnych energetycznie rozwiązań	Kontynuacja propagowania informacji o efektywnych energetycznie rozwiązaniach poprzez ulotki, poradniki budowlane na temat nowoczesnych technologii, porady w gazecie „Nasza Gazeta”
5	Istniejące budownictwo mieszkaniowe	Aktywny	Kampania informacyjna dla instalatorów oraz dystrybutorów w zakresie rozwiązań i sprzętu do racjonalnego wykorzystania energii	Dalsze zwracanie uwagi w trakcie zatwierdzania projektów oraz udzielania pozwolenia na budowę na zastosowanie nowych rozwiązań technologicznych w zakresie ocieplenia, stolarki, efektywnych źródeł energii cieplnej z wykorzystaniem rodzimych źródeł ciepła (piece konwencjonalne do słomy, drewna)
6	Nowe budownictwo mieszkaniowe	Zaawansowany	Przynajmniej jeden zrealizowany projekt systemu opartego na efektywnym wykorzystaniu energii w tym energii odnawialnej	Powiększenie liczby budynków stosujących solary oraz kotły na biomasę. Zastosowanie etykiet w budynkach.
7	Nowe budownictwo mieszkaniowe	Zaawansowany	Monitoring zużycia energii w nowych domach	Monitoring zużycia energii oraz zmniejszanie zużycia będzie wynikiem z ekonomicznej sytuacji mieszkańców.

Sektor komercyjny i publiczno – prywatny

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Budynki urzędowe	Przygotowanie	Zwrócenie uwagi na aspekty środowiskowe na etapie budowy	W trakcie opracowywania Planu Zagospodarowania Przestrzennego ujęcie aspektu środowiskowego na etapie budowy i jego dalsze przestrzeganie.
2	Tereny działalności gospodarczej	Przygotowanie	Zbadanie istniejących możliwości do stymulacji rozwoju zrównoważonych obszarów przemysłowych	W trakcie opracowywania Planu Zagospodarowania Przestrzennego określenie istniejących możliwości do stymulacji rozwoju zrównoważonych obszarów przemysłowych.
3	Tereny działalności gospodarczej	Przygotowanie	Rozwój zrównoważonych obszarów przemysłowych w nawiązaniu do planów środowiskowych i strategii rozwoju	Rozwój obszarów przemysłowych na określonych terenach działalności gospodarczej.
4	Partnerstwo publiczno-prywatne oraz sektor przemysłowy	Aktywny	Prowadzenie aktywnych konsultacji oraz szkoleń dla lokalnych firm oraz organizacji na temat oszczędności energii oraz energetyki odnawialnej	Kontynuacja szkoleń i kampanii informacyjnej na temat oszczędności energii oraz energetyki odnawialnej poprzez plakaty, ulotki, prasę lokalną i regionalną.
5	Tereny działalności gospodarczej	Aktywny	Sformułowanie polityki promocji użycia odnawialnych źródeł energii	Podjęcie uchwał wspierających promocję użycia odnawialnych źródeł energii oraz aktywacja mieszkańców.
6	Partnerstwo publiczno-prywatne oraz sektor przemysłowy	Zaawansowany	Opracowanie w wprowadzenie wspólnych projektów z sektorem przedsiębiorstw	W wyniku projektu powstanie partnerstwo z sektorem przedsiębiorstw mające na celu wprowadzenie wspólnych projektów.
7	Partnerstwo publiczno-prywatne	Zaawansowany	Przynajmniej 10% lokalnych firm przeprowadzi monitoring efektywności energetycznej oraz rozważy możliwość wykorzystania energii odnawialnej, przynajmniej połowa tych firm wprowadzi innowacje w tym zakresie	W wyniku projektu powstanie partnerstwo z sektorem przedsiębiorstw mające na celu realizację tego działania.
8	Turystyka	Zaawansowany	Wprowadzony aktywny program zrównoważonej turystyki	Kontynuacja programu w zakresie rozwoju agroturystyki, funkcjonowania ścieżek ekologicznych, spacerowych, rowerowych oraz szlaków konnych.
9	Budynki urzędowe	Innowacyjny	Uzyskanie w przynajmniej 12% budynków urzędowych wzrostu standardowej efektywności energetycznej	Realizacja projektów dotyczących termomodernizacji budynków szkolnych i instalacji solarów zgodnie z programem.

Rolnictwo i leśnictwo

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Ogólne	Aktywny	Opracowanie planu promocji i wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Kontynuacja projektu będzie promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
2	Ogólne	Zaawansowany	Przynajmniej 10% lokalnych firm przeprowadzi monitoring efektywności energetycznej oraz rozważy możliwość wykorzystania energii odnawialnej, przynajmniej połowa tych firm wprowadzi innowacje w tym zakresie	Objęcie 10% lokalnych firm monitoringiem efektywności energetycznej oraz rozważenie przez nie możliwości wykorzystania energii odnawialnej, przynajmniej połowa tych firm wprowadzi innowacje w tym zakresie.
3	Ogólne	Zaawansowany	Klasyfikacja lasów miejskich oraz gminnych gruntów przeznaczonych pod zalesienie, mobilizowanie lokalnych przedstawicieli sektora rolniczego do wprowadzania zalesień	Dalsze zalesianie terenów o niższej kategorii gleb.

Zaopatrzenie w energię odnawialną

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Ogólne	Aktywny	Badania możliwości wykorzystania energii odnawialnych oraz produkcji energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu, opracowanie programu realizacji zadania	W ramach projektu twój badania możliwości wykorzystania energii odnawialnych oraz produkcji energii elektrycznej i ciepła w skojarzeniu. Będą one kontynuowane po zakończeniu programu. Gmina opracowuje program realizacji zadania.
2	Ogólne	Aktywny	Opracowanie aktywnej polityki produkcji i gromadzenia biomasy oraz odpadów w celu wytwarzania energii	W ramach projektu zostanie opracowana aktywna polityka produkcji i gromadzenia biomasy oraz odpadów w celu wytwarzania energii.

Transport

Lp.	Grupa działań	Poziom ambicji	Działanie	Realizacja
1	Transport samochodowy ruch wolny, transport publiczny	Aktywny	Zastanowienie się nad możliwością wprowadzenia Ruchu Wolnego (np. rowery) lub transportu publicznego	Gmina podejmie realizację budowy ścieżek rowerowych.
2	Transport samochodowy ruch wolny, transport publiczny	Zaawansowany	Opracowanie programu promocji i użycia biopaliw	Gmina prowadzi promocję biopaliwa wśród wszystkich przedstawicieli transportu. W wyniku projektu planuje się produkcję biopaliwa.
3	Transport samochodowy ruch wolny, transport publiczny	Aktywny	Opracowanie map transportowych wraz z identyfikacją tzw. „wąskich gardeł”	Opracowanie map transportowych wraz z identyfikacją tzw. „wąskich gardeł”
4	Infrastruktura drogowa	Aktywny	Współpraca w dziedzinie infrastruktury drogowej z innymi gminami	Prowadzenie dalszej współpracy w tej dziedzinie.
5	Komunikacja mieszkańców	Zaawansowany	Regularny udział w europejskich kampaniach (np. Europejski dzień bez samochodu)	Kontynuacja prowadzonych kampanii.